

TEOLOGIJA U PROROČKOM POSLANJU CRKVE

Dr Bonaventura Duda

*Uz encikliku pape Ivana Pavla II. „Redemptor hominis”**

Papa Ivan Pavao II. dosada je već više puta progovorio o poslanju teologije, ili konkretno – o poslanju teologa u Crkvi. Tu je temu stavio i u svoju nastupnu i programatsku encikliku *Redemptor hominis*, a nalazi se u IV. dijelu enciklike *Poslanje Crkve i sudbina čovjeka* gdje Papa zacrtava neke izabrane smjernice za duboku obnovu Crkve kojoj želi poslužiti njegovo papinsko služenje. Čitav taj dio enciklike temelji se na nauku o trostrukoj službi Crkve što produžuje trostruko poslanje i službu Kristovu: svećeničku – proročku – kraljevsku. Papa se tu samo globalno poziva na odgovarajući dogmatski nauk što ga je Koncil izložio u *Lumen gentium* u IV. poglavlju *O laicima* (Papa navodi cijelo poglavlje, br. 31–37, ali baš tim vidom poslanja laika bave se br. 34–36). Kada Koncil govori o svećeničkoj, proročkoj i kraljevskoj službi laika, u nakani Koncila, dakako, nije riječ samo o laicima, nego o svim članovima Božjeg naroda, pa tako svakako i o laicima, a ne samo o hijerarhiji.

KRIST I CRKVA NASPRAM ČOVJEKU

Vrijedno je zapaziti sav najbliži kontekst Papine nauke o teologiji od početka IV. dijela enciklike *Redemptor hominis* pa dalje. Najprije – s pozivom na *Gaudium et spes* br. 22 – Papa rezimira svu svoju misao u prva tri dijela enciklike: „Krist se na neki način sjedinio sa svakim čovjekom” (*Redemptor hominis*, br.

* Naše se izlaganje izravno temelji na tekstu enciklike kako je objavljen u hrvatskom prijevodu u *Glasi koncila* od 1. travnja 1979. – o ranijim člancima kard. Karola Wojtyły o teologiji: B. MAZUR–E. KACZYNSKI, O.P., *Bibliografia di Karol Wojtyła u Angelicum* 56 (1979) 149–164, naročito 152–155. – Ovamo u neku ruku spadaju i odgovarajući nagovori u Meksiku: velikim sjemeništarcima (30. I. 1979) i sveučilištarcima (31. I. 1979) – Svakako ovamo spada apostolska konstitucija *Sapientia christiana* koju je Papa promulgirao na Uskrs, 15. travnja 1979. te Papin nagovor u srijedu 20. srpnja 1979. o istoj temi. – Zatim možemo spomenuti daljnje Papine dokumente u istom smjeru: *Scienze bibliche e Magistero della Chiesa*, nagovor Papinskoj biblijskoj komisiji od 27. travnja 1979; *Ideale ascese verso la verità*, nagovor profesorima i studentima papinskih univerza i kolegija u Rimu od 16. X. 1979; *La ricerca teologica deve aiutare la Chiesa nella conoscenza sempre più profonda del Mistero di Cristo*, nagovor Papinskoj teološkoj komisiji od 17. X. 1979; *L'armonia profonda che lega le verità della scienza e le verità della fede*, govor Papinskoj akademiji znanosti u povodu 100-ljetnice Alberta Einsteina od 10. XI. 1979.

18 na početku). A „Crkva ima samo jedan život: život koji joj je dao njezin Zaručnik i Gospodin”. Slijedi čvrsti – ergo: „Doista, upravo zbog toga... Crkva mora biti čvrsto sjedinjena sa svakim čovjekom.” (*Redemptor hominis* br. 18, prvi stavak). I sada, Papa vrlo sažeto izlaže „misterij sjedinjenja Krista sa čovjekom” koji se sastoji u čovjekovu pobožanstvenjenju i božanskom posinstvu što ga svaki otkupljeni kršćanin živi već ovdje, ali s perspektivama vječnog suživota s Bogom. Oživotvoritelj tog božanskog života u čovjeku jest Duh Sveti, kao i u pojedincu i u čovječanstvu. A Crkva – Crkva je, možemo reći, božanski okoliš u kojemu se događa to veliko djelo otkupljenja i pobožanstvenjenja: ona kroz stoljeća produžuje Kristovo služenje, ono služenje čovjeku na koje je sam Krist poziva riječima: „Sin čovječji nije došao da mu služe nego da on služi” (Mt 20,28).

I sada, kako smo već rekli, završujući br. 18 enciklike *Redemptor hominis*, Papa postavlja čvrst osnov daljnjeg razlaganja: nauk o „trostrukoj službi” – svećeničkoj, proročkoj, kraljevskoj – kojom je urešen svaki kršćanin. „To služenje – piše Papa – Crkva vrši poput svoga Otkupitelja trostrukom službom. To naučavanje, oslonjeno na biblijske temelje, zasjalo je u punom svjetlu na Drugom vatikanskom koncilu, a na veliku korist za život Crkve. Jer kad postanemo svjesni da smo – vrlo je važan ovaj eklezijalni plural koji obuhvaća sve vjernike i svakog pojedinca! – da smo dionici trostrukog Kristova poslanja, njegove trostruke službe – svećeničke, proročke i kraljevske (*Lumen gentium* br. 31–42) – postajemo sve svjesniji onoga čemu *cijela Crkva* treba služiti *kao društvo i zajednica* Božjega naroda na zemlji, i da shvati kako je svatko od nas dužan sudjelovati u tom poslanju i služenju.”

ODGOVORNOST CRKVE ZA ISTINU

Na to se sada nadovezuje daljnji odsjek enciklike: *Odgovornost Crkve za istinu* (br. 19). U taj opći i zajednički naslov smješten je nauk o teologiji. Možemo odmah preteći zaključak koji se izvija iz cijelog ovog odsjeka: Služenje teologije – ili, recimo konkretno, služenje teologa u Crkvi – stavljeno je u svoj širi ali konaturalni okvir, a to je proročka služba Crkve, svega naroda Božjega, svih kršćana i svakog pojedinca. Dakako, svakoga na svoj način. Svi su, dakle, u Crkvi odgovorni za istinu koja joj je povjerena. I teolozi na svoj specifičan način.

Radi lakšeg snalaženja, cijeli ovaj odsjek možemo podijeliti na sedam alineja, na sedam stavaka (br. 19a–g). Svaki stavak označuje novi pomak Papina izlaganja. U prvom stavku (br. 19a) riječ je o božanskom praznovoru istine: istina, radije kažem *zbilja*, jest „*proprietas – vlastitost*” (nije najsretnije, ali ima smisla, kako hoće prevodilac Glasa koncila – *vlasništvo*) samoga Boga, Oca, a u njoj je suzajedničar Sin Očev (Iv 14,24 i 1,18). No, Sin Očev utjelovljeni – kao *Očev prorok i naš učitelj* – dok nama navješćuje tu istinu, „osjeća potrebu naglasiti da djeluje u potpunosti vjernosti svome božanskom izvoru” (Iv 14,24). I to postaje zakonom Crkve.

Tako prelazimo na drugi stavak o Crkvi učenici, pa onda i nezabludivoj učiteljici božanske istine. Papa o tom ukratko sažima najvažnije dosadašnje sržne tvrdnje crkvenog učiteljstva. U bilj. 143–149 navodi se *Dei Verbum* br. 5, 10, 21; dogmatska konstitucija I. vatikanskog koncila *Dei Filius*, gl. 3, i *Pastor aeternus*; zatim *Lumen gentium* br. 18–27 te 12 i 35. Vrijedi se pozabaviti snagom i dometima tih navoda, od kojih su neki globalni, a drugi točno određeni. No, prije se treba vratiti na vrlo važnu rečenicu prvog stavka: „U svjetlu naučavanja Drugog vatikanskog koncila Crkva nam se javlja kao društveni subjekt odgovornosti za božansku istinu.” Nije bez značenja baš ta i takva formulacija. Što znači „subiectum sociale”? Prisutna je misao da je Crkva u ljudskom društvu naročito odgovorna za neokrnjenu i cjelovitu božansku istinu. No, smatram da se želi reći da je Crkva baš kao „udružena” cjelina odgovorna za tu istinu. U tom su smislu i već spomenute Papine riječi (pri kraju br. 18), tj. da „cijela Crkva treba služiti kao društvo i zajednica Božjeg naroda, i ...svatko od nas dužan je sudjelovati u tom poslanju.”

Stoga se u drugom stavku najprije tvrdi da je „potrebno da Crkva – očito sva Crkva – (...) čvrsto prijanja uz božansku istinu i da je u život provodi...” Nadalje, tvrdi se da je Krist Crkvi – i opet svoj Crkvi – „da bi osigurao vjernost božanskoj istini” obećao posebno djelatno prisustvo (mislim da bi bilo bolje izvorni *assistentia* prevesti sa *sudjelovanje*) Duha istine. I sada, nakon tog nauka o Crkvi kao cjelini, Papa raslojava svoj nauk te na neki način individualizira Crkvu, govoreći o odgovornosti Crkve kao cjeline za božansku istinu. Najprije (br. 19, stavak drugi) govori o daru nezabludivosti što ga je Krist dao „onima kojima je povjerio da prenose i naučavaju tu istinu” (Mt 28,19). Tu se papa, istina vrlo globalno, poziva na dva posljednja sabora, ali vrlo biranom formulacijom: „... kao što je Prvi vatikanski koncil (u dogmatskoj konstituciji *Dei Filius*) jasno definirao, a Drugi vatikanski koncil u (*Lumen gentium*, br. 18–27) potvrdio.” Očito, Papa ne odriče nezabludivost i Crkvi kao cjelini, ali naglašuje karizmu nezabludivosti jasno određenih osoba. I opet, on ne zalazi u razradbu, nego globalno govori o „onima kojima je (Krist) povjerio da prenose i naučavaju tu istinu”. U pojedinostima, kako se nezabludivost dalje formulira, Papa upućuje na cijelu dogmatsku konstituciju *Pastor aeternus* i na cijelo II. poglavlje *O hijerarhijskom uređenju Crkve, naročito o episkopatu* u dogmatskoj konstituciji *Lumen gentium* (u enciklici se navode svi brojevi, br. 18–27, ali očito napose br. 25).

No, time nije sve rečeno. Stoga Papa u istom stavku (br. 19b) nadodaje: „Osim toga, (Krist) je obdario čitav Božji narod posebnim osjećajem za vjeru.” I tu se navode dva vrlo važna broja kojima je *Lumen gentium* (br. 12 i 35) obogatio suvremenu vjerničku spoznaju o Crkvi. Tu je ponajprije riječ, iz odsjeka II. glave *O Božjem narodu*, o br. 12 koji nosi podnaslov *Osjećaj vjere i karizme u Božjem narodu*. Nakon br. 11 o općem svećeništvu ovdje se govori o općoj proročkoj službi svega Božjeg naroda. Za naše je izlaganje važan ovaj stavak: „Cjelina vjernika (latinski „universitas fidelium”), koji imaju pomazanje od Svetoga (usp. 1 Iv 2,20 i 27), ne može se u vjeri previrati. I to svoje posebno svojstvo očituje nadna-

ravnim osjećajem vjere cijeloga naroda kad 'od biskupa sve do posljednjih vjernih laika' (tu Koncil navodi sv. Augustina) pokazuje sveopće slaganje u stvarima vjere i morala. Tim *osjećajem vjere*, što ga pobuđuje i podržava Duh istine, Božji narod – pod vodstvom svetog učiteljstva – (...) nepokolebljivo *pristaje* uz vjeru ... ispravnim sudom u nju *prodire* i potpunije je *primjenjuje* na život." To poglavlje nezabludivosti Crkve bilo je premalo poznato u pretkoncilskoj teologiji (velik mu je zastupnik bio naš teolog dr Karlo Balić).

I sada Papa ponovno prelazi na izlaganje o odgovornosti cijele Crkve za božansku istinu (br. 19c): „Prema tome, *postali smo* – i opet, zapazimo ovaj eklezijalni plural 'svi mi kršćani' – postali smo dionicima toga Kristova proročkog poslanja, te snagom toga poslanja *zajedno s njim* služimo božanskoj istini u Crkvi." To zajedničko služenje božanskoj istini ima više vidova. Već u prošlom stavku (br. 19b) Papa ističe ove vidove: čvrsto uza nju prijanjati, ispovijedati je i naučavati (to jest osobno je vjerovati i vjerovjesnički je drugima posredovati) i, napokon, prevoditi je u življeni „rationabile obsequium”. (Mislim da je tu i talijanski prevodilac i naš prevodilac *Glasa koncila* loše preveo izvorni „rationabile obsequium” naslanjajući se na Rim 12, 1–2 – to treba prevesti sa „odano služenje uma i volje” kako prevode naši *Koncilski dokumenti* u *Dei Verbum* br. 5).

U br. 19c Papa ističe dva nova vida odgovornosti služenja božanskoj istini: nju treba ljubiti i „nastojati da je što bolje shvatimo kako bismo je približili samima sebi kao i drugima u svoj njezinoj spasiteljskoj snazi, svem sjaju i dubini zajedno s jednostavnošću.” Prije svega, ističe se *voljni i čuvstveni stav*: ljubiti božansku istinu. A onda, *intelektualna marljivost* koja ima dvojak cilj: da osobno proniknemo tu istinu i da budemo sposobni komunicirati je drugima. Oboje je vrlo važno – osobito poslije kad se bude govorilo o teologiji. Svakako, nije dosta – ljubiti. Nije dosta ni – intelektualno pronicati božansku istinu. Potrebno je oboje. Ljubav i marljivost treba da „idu pod ruku”. Osim toga, riječ je o snazi, sjaju, dubini i jednostavnosti te istine. I još je nešto vrlo snažno istaknuto: ta božanska istina, u konačnici, vrlo je osobna. Nju ljubiti, njoj se intelektualnom marljivošću približavati znači: približavati se zbilji samoga Boga, a nadalje – Kristu, život Riječi božanske istine. I Papa ni tu ne sustaje, nego se još pojašnjava. To približavanje i ljubav prema Kristu i božanskoj zbilji uključuje i „ljubav prema njezinu ljudskom izrazu u Evandelju, predaji i teologiji.” I tako Papa upliće razlaganje o teologiji.

DIJAKONIJA TEOLOGIJE

Papin nauk o teologiji obuhvaća tri središnja stavka broja 19 enciklike *Redemptor hominis* (br. 19cde). Teologija je specifičan oblik „shvaćanja i tumačenja Božje riječi” (19c). I kao takva „imala je i ima veliku važnost za Crkvu i Božji narod kako bi – Crkva i Božji narod! – stvaralački i plodonosno sudjelovali u Kristovu proročkom poslanju.” Zaustavimo se na tom izričaju! Da li je ovdje „Crkva i Božji narod” pleonazam u smislu: Crkva kao Božji narod? Ili je uključeno riječ o Crkvi-hijerarhiji i Božjem narodu-laicima? Može biti jedno i drugo, iz

- teksta nije odmah jasno. U svakom slučaju, teologija je u oba smisla suodnosna: poslužuje crkvenom učiteljstvu i cjelini Božjega naroda. Uostalom, Papa se odmah pojašnjava kad govori o teozolozima koji treba da „nastoje služiti učiteljstvu koje je u Crkvi povjereno biskupima sjedinjenima po hijerarhijskoj zajednici s Petrovim nasljednikom, kad se stavljaju u njihovu službu naučavanja i pastoralne brige i kad se stavljaju u apostolsko služenje čitavom Božjem narodu.”

Teolozi su, dakle, pozvani da u zajednici Crkve, Božjeg naroda, s vjerom produbljuju razumijevanje božanske istine. U tom produbljivanju treba sa svom ljubavlju i marom biti zaposlena njihova osobna vjera, življena u zajednici Crkve, i njihov razum. A tom svojom zaposlenošću božanskom istinom oni poslužuju s jedne strane samom učiteljstvu, a s druge strane čitavom Božjem narodu: kako bi jednima i drugima – svakomu na svoj način – pomogli ostvariti svu odgovornost prema božanskoj istini o kojoj je bila riječ u prethodnim stavcima (br. 19bc). Enciklika ovdje doduše ne navodi koncilski dokument *Dei Verbum* br. 23–24, ali u stvari ponavlja njegov nauk „o apostolskom angažmanu učenjaka.” Teologija je tako u svojoj biti: crkvena – pastoralna – apostolska. I teolog je po svojoj službi specifičan pastoralni i apostolski radnik. Baviti se teologijom stvar je pastoralnog i apostolskog angažmana u Crkvi.

Tu je potrebno odmah istaći ono na što Papa upozoruje u stavku br. 19e, naime: zbog ovoga specifičnog služenja „*potrebna je tijesna suradnja teologije i crkvenog učiteljstva.*” Zašto? Učiteljstvo je na sasvim poseban način odgovorno za božansku istinu u Crkvi. Njemu stoga pod tim vidom podliježe i rad teologa. Tu Papa ponovno upućuje na Iv 14,24 i zaključuje; „Nitko zato ne može od teologije načiniti zbirku osobnih shvaćanja, već svatko mora biti svjestan da treba ostati u tijesnom jedinstvu s onim poslanjem naučavanja istine za koje je Crkva odgovorna.” I opet smo pred dvojakim značenjem riječi „Crkva”. No u oba smisla – Crkvi je obvezan rad teologa potreban, ali isto tako i njihov podložan rad. Tu su, dajko, potrebna mnoga pojašnjenja, ali ona su izvan opsega enciklike. Svakako, jedno je u enciklici snažno naglašeno: *Crkvi je potreban, a ne samo koristan rad teologa.* I to u sasvim izrazitom smislu: zato da Crkva – i kao učiteljstvo i kao cjelina Božjega naroda – može „stvaralački i plodonosno sudjelovati u Kristovu proročkom poslanju” (usp. br. 19c).

ZNANSTVENICI U CRKVI

No, u slijedeća se dva stavka (br. 19de) ističe još jedna važna zadaća, pa stoga i potreba teologa i teologije u Crkvi. No, uz njih se pomalja i specifično poslanje „učenih ljudi u Crkvi” kojom god se znanošću bavili. Po slovu i duhu enciklike, objavljena božanska istina koju prihvaćamo vjerom nije jedina istina čovjekova, nije jedina istina o čovjeku. Postoji i specifično, ljudsko spoznavanje istine. I ono je na svoj način „božansko”, jer je Bog čovjeka stvorio razumnim bićem koje je i samo po sebi sposobno za istinu – djelomičnu doduše, ali pravu i vrlo opsežnu i duboku. Te „dviije” istine, ako je slobodno tako reći (izraz nije Papin), zahtijevaju usklađenje. Na to su pozvani s jedne strane teolozi, a s druge „učeni ljudi u Crkvi”.

Tako se pomalja, iako samo natuknuta, misao o posebnom apostolskom angažmanu kršćana-učenjaka kojom god se znanošću bave. I njihov je rad sudjelovanje u proročkoj službi Kristovoj, kako izrijekom uči *Lumen gentium* u br. 31 i 35, a misao je uključno nazočna i u više drugih koncilskih dokumenata. Cjelovita istina o Bogu i čovjeku nalazi se tek u usklađenoj sintezi i vjerskog i izrazito ljudskog znanja. A to ljudsko znanje — „ljudska znanost” kako veli enciklika (br. 19d) — danas silno napreduje i proširuje se, i metodološki i sadržajno. Enciklika ističe slijedeće vidove te „ljudske znanosti”: poznavanje svijeta i čovjeka, iskustvene znanosti, humanističke nauke i filozofiju. Njegovanje tih „ljudskih znanosti” neposredan je poziv laika, ali „na tom području ljudskog spoznanja, koje se neprestano proširuje a ipak razlučuje, i vjeru je potrebno neprestano produbljivati.” Dakle, razvitak ljudskih znanosti snažno interpelira teologiju. Stoga su danas „kao i u prijašnja vremena, možda još i više, *teolozi i učenici ljudi u Crkvi* pozvani ... da sjedine vjeru sa znanošću i mudrošću te tako pridonesu njihovu prožimanju.” Tu je i pred teolozima i pred učenjacima „ogroman posao”.

Sav taj nauk o proročkoj službi Crkve Papa ponovno provjerava na naročitoj zadaći toga služenja, a to je kateheza (br. 19 fg): „Kateheza je svakako trajni i osnovni oblik djelovanja Crkve, to je djelovanje u kojem se očituje njezina proročka karizma.” U tom su naročito zaposleni: pastiri Crkve, papa i biskupi, svećenici, redovnici i redovnice, toliki laici. Tako kateheza uključuje „sveopće sudjelovanje cijeloga Božjeg naroda u proročkoj službi samoga Krista”. Krist, prorok Očev, po tako slojevitoj ali udruženoj službi svoju u Crkvi, naviješta novim naraštajima jednu i jedinstvenu istinu o Bogu, Ocu i čovjeku, njegovu posinjenom stvorenju.

Papa na kraju ovog važnog dijela svoje enciklike, gdje je riječ baš o katehezi, još jednom spominje laike-učenjake, kako bi posve otvoreno utvrdio njihovu proročku službu dok se bave svojim specifičnim znanostima. „A što da tu kažemo — piše Papa — o stručnjacima različitih disciplina, predstavnicima prirodnih znanosti, umjetnicima, tehničarima, liječnicima, pravnicima, prosvjetnim radnicima različitih stupnjeva i struka? Kao članovi Božjeg naroda svi oni imaju *vlastiti dio* u proročkom poslanju i Kristovu poslanju i služenju božanskoj istini... svojim poštenim *stavom prema istini, bilo kojem polju ona pripadala*, dok druge odgajaju u istini i poučavaju ih da dozriju u ljubavi i pravdi.”

POZIV TEOLOGA I DRUGIH ZNANSTVENIKA

I tako su — uza sve druge redove i službe — Crkvi potrebni i teolozi i drugi „učeni ljudi”, znanstvenici, kako bi Crkva mogla odgovorno i s punim zalaganjem sudjelovati u nastavljanju proročke službe Kristove. Dakle, sudbina čovjeka — sudbina koja je stavljena u sam naslov ovog IV. dijela enciklike *Redemptor hominis* — na svoj način ovisi i o založenom i odgovornom služenju i teologa i učenjaka, i odvojeno i udruženo. To je njihov poziv u Kristu i Crkvi, poziv i proročki, i pastoralni, i apostolski i — općenito ljudski.

SUMMARIUM

Examinatur mens papae Joannis Pauli II, prouti ex eius litteris encyclicis Redemptor hominis patet, circa momentum theologiae in Ecclesia. Labor theologorum explicatur intra complexum ambitum missionis prophetae Ecclesiae. Theologia itaque vera diaconia est erga ipsum Ecclesiae Magisterium ex una parte necnon erga fidelium sensum activum fidei excolendum ex altera parte. Theologi praecipue invitantur ut cum omnibus viris studiosis Ecclesiae, variarum scientiarum cultoribus, consociata opera, circa harmoniam adlaborent unius totalis veritatis, nempe ad quam variae scientiae via rationalis investigationis accedunt necnon illius quae per revelationem fide acceptam nobis obviam venit. Catechesis tamquam locum praecipuum indicatur ubi diversi gradus missionis prophetae cooperari debent.